

Uchwała z dnia 29 października 2003 r., III CZP 69/03

Sędzia SN Jan Górowski (przewodniczący)

Sędzia SN Teresa Bielska-Sobkowicz (sprawozdawca)

Sędzia SN Tadeusz Domińczyk

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Zakładu Stolarki Budowlanej „S.”, spółki z o.o. w C. o wpis do rejestru, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 29 października 2003 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Jana Szewczyka, zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Toruniu postanowieniem z dnia 1 lipca 2003 r.:

"Czy pojęcie opłat, o których mowa w art. 31 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 123, poz. 776 ze zm.), obejmuje również opłaty sądowe oraz opłaty za zamieszczenie ogłoszenia w Monitorze Sądowym i Gospodarczym?"

podjął uchwałę:

Zwolnienie od opłat, o których mowa w art. 31 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 123, poz. 776 ze zm.), nie obejmuje opłat sądowych ani ponoszonej w postępowaniu rejestrowym opłaty za zamieszczenie ogłoszenia w Monitorze Sądowym i Gospodarczym.¹

Uzasadnienie

Zarządzeniem z dnia 28 kwietnia 2003 r. przewodniczący wydziału zarządził zwrot wniosku Zakładu Stolarki Budowlanej „S.” spółki z o.o. w C. o wpis do rejestru przedsiębiorstw wzmianki o złożeniu sprawozdania finansowego. Zwrot wniosku nastąpił ze względu na nieuiszczenie należnej opłaty sądowej oraz opłaty za

¹ Analogiczne stanowisko Sąd Najwyższy zajął w uchwałach z dnia 26 listopada 2003 r., III CZP 79/03 oraz z dnia 2 grudnia 2003 r., III CZP 91/03, publikowanych pod poz. 194 i 195 tego zeszytu.

ogłoszenie w Monitorze Sądowym i Gospodarczym. Zwracając wniosek przewodniczący uznał, że zwolnienie od opłat, o których mowa w art. 31 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 123, poz. 776 ze zm.), nie obejmuje opłat sądowych oraz opłaty za ogłoszenie w Monitorze Sądowym i Gospodarczym. Zgodnie zaś z art. 19 ust. 2 zdanie drugie ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (jedn. tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 17, poz. 209 ze zm.), opłata sądowa oraz opłata za ogłoszenie powinna być uiszczona bez wezwania, a w myśl art. 19 ust. 3 tej ustawy, wniosek złożony bez opłaty sądowej i opłaty za ogłoszenie podlega zwrotowi.

Przy rozpoznawaniu zażalenia na powyższe zarządzenie Sąd Okręgowy w Toruniu powziął poważną wątpliwość prawną przedstawioną w postanowieniu z dnia 1 lipca 2003 r. Wątpliwość ta wynika z brzmienia art. 31 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, który stanowiąc, że prowadzący zakład pracy chronionej lub zakład aktywności zawodowej zwolniony jest, w stosunku do tego zakładu, z opłat, z wyjątkiem opłaty skarbowej, nie zawiera wprost odniesienia do opłat sądowych ani do opłat za ogłoszenie w Monitorze Sądowym i Gospodarczym. Zawarte w nim ogólne sformułowanie „opłaty” może sugerować, że obejmuje także opłaty sądowe, z drugiej strony jednak kwestia obowiązku ponoszenia opłat sądowych wchodzących w skład kosztów sądowych regulowana jest odrębnie i samodzielnie przez przepisy tworzące system kosztów sądowych. Wątpliwość dotyczy również kwestii, czy opłata za ogłoszenie w Monitorze Sądowym i Gospodarczym, nie będąca opłatą sądową, stanowi opłatę, o jakiej mowa w art. 31 ust. 1 pkt 2 wymienionej wyżej ustawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wyjaśnienie przedstawionego zagadnienia prawnego wymaga przeanalizowania wzajemnych relacji zachodzących pomiędzy uregulowaniem prawnym kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym a uregulowaniem prawnym ulg i zwolnień od danin publicznych, zawartych w różnych przepisach prawnych, m.in. w art. 31 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Koszty sądowe uregulowane są przede wszystkim w ustawie z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88 ze zm. –

dalej: "u.k.s.c."). Ustawa ta reguluje kwestię obowiązku ponoszenia kosztów sądowych (art. 5 ust. 1), wprowadza wyjątki od tego obowiązku (art. 8-10) oraz określa tryb i sposób postępowania w związku z uiszczaniem kosztów sądowych (art. 15 i nast.). Ustawa o kosztach uzupełniająco odsyła (art. 28) do przepisów kodeksu postępowania cywilnego, przede wszystkim do art. 111 i nast. k.p.c. Wreszcie, art. 44 u.k.s.c. stanowi, że przepisy dotyczące kosztów sądowych znajdujące się w innych aktach prawnych zachowują moc jedynie wtedy, gdy mają charakter przepisów szczególnych. Chodzi tu o takie przepisy, których brzmienie wyraźnie odnosi się do kosztów sądowych.

Już w uchwale z dnia 26 listopada 1992 r., III CZP 143/92 (OSNC 1993, nr 5, poz. 78) Sąd Najwyższy wskazał na odrębność i samodzielność systemu kosztów sądowych oraz na fakt, że przepisy dotyczące kosztów sądowych zawarte w innych aktach prawnych mają charakter szczególny i z tego względu poddawane być muszą wykładni ścisłej. W wielu ustawach regulujących rozmaite dziedziny zawarto przepisy dotyczące zwolnienia od kosztów sądowych lub tylko opłat sądowych. Tytułem przykładu wskazać można art. 90 ustawy z dnia 27 września 1990 r. o wyborze Prezydenta RP (jedn. tekst: Dz.U. z 2000 r. Nr 47, poz. 544 ze zm.) lub art. 86 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (jedn. tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592 ze zm.). W przepisach tych wyraźnie oznaczono, że postępowanie w wymienionych w nich sprawach jest wolne od opłat sądowych. Uregulowania te, dotyczące konkretnych kategorii spraw, są szczególne w stosunku do przepisów ustawy o kosztach sądowych i z tego względu również zaliczane są do przepisów o kosztach sądowych.

Powstaje pytanie, jak z tego punktu widzenia należy ocenić art. 31 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Zgodnie z tym przepisem, prowadzący zakład pracy chronionej lub zakład aktywności zawodowej w stosunku do tego zakładu zwolniony jest z opłat, z wyjątkiem opłaty skarbowej. Jak widać, w przepisie tym nie użyto sformułowania „koszty sądowe” lub „opłaty sądowe”. Ogólne sformułowanie dotyczące zwolnienia od „opłat” mogłoby sugerować, że chodzi tu o wszelkie opłaty – z wyjątkiem wyraźnie wyłączonej opłaty skarbowej – a więc także o opłaty sądowe. Takiego stanowiska jednak przyjąć nie można. Trzeba wskazać, jak trafnie zauważył Sąd Okręgowy, że sama systematyka ustawy takiego stanowiska nie uzasadnia. W innych jej przepisach mowa jest wyraźnie o kosztach i

opłatach sądowych. W art. 6c ust. 8 ustawa stanowi, że postępowanie w sprawie odwołań od orzeczeń wojewódzkiego zespołu do spraw orzekania o niepełnosprawności jest wolne od „kosztów i opłat sądowych”, podobnie – w art. 55 jest mowa o tym, że dochodzenie zwrotu środków finansowych Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych zwolnione jest z „opłat i kosztów sądowych, w tym egzekucyjnych”. Przepis art. 31 ust. 1 pkt 2 nie obejmuje tak wyraźnie wskazanych kosztów sądowych ani stanowiących ich składnik opłat sądowych. Postulat wewnętrznej zgodności ustawy nie pozwala uznać, aby art. 31 ust. 1 pkt 2, w przeciwieństwie do art. 6c ust. 8 i art. 55, dotyczył kosztów lub opłat sądowych. Należy zatem uznać, że zwolnienie od opłat, o jakim mowa w art. 31 ust. 1 pkt 2 ustawy, dotyczy należności publicznych innych niż opłaty sądowe. Nie można też uznać, by uregulowanie zawarte w tym przepisie miało charakter szczególny w stosunku do ustawy o kosztach sądowych (art. 44), a tylko wtedy mogłoby wyłączyć jej działanie.

W przytoczonej uchwale z dnia 26 listopada 1992 r. Sąd Najwyższy uznał, że zwolnienie od niepodatkowych należności budżetowych nie obejmuje opłat sądowych. Rozważania Sądu Najwyższego dotyczące wykładni art. 20 poprzednio obowiązującej ustawy z dnia 9 maja 1991 r. o zatrudnianiu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 45, poz. 201 ze zm.), który był odpowiednikiem obecnego art. 31 ustawy, koncentrowały się wokół kwestii systemowego uregulowania reżimu kosztów sądowych w sprawach cywilnych i funkcji, jakie koszty te pełnią. Przedstawione w tej uchwale stanowisko zachowuje aktualność w obecnym brzmieniu ustawy, która w art. 31 ust. 1 pkt 2 zastąpiła użyte w art. 20 poprzednio obowiązującej ustawy określenie „niepodatkowe należności budżetowe” określeniem „opłaty, z wyjątkiem opłaty skarbowej”.

Nie można uznać, aby ta zmiana mogła wpłynąć na rozumienie charakteru i funkcji opłat sądowych. Opłaty sądowe pełnią w pewnym zakresie rolę daniny publicznej i podobnie jak inne opłaty zasilają budżet państwa. Ich funkcja, jak wskazał Sąd Najwyższy jest jednak szersza, nie służy tylko celom fiskalnym, lecz przede wszystkim zapewnieniu sądom możliwości właściwego wykonywania zadań w dziedzinie udzielania ochrony prawnej. Trzeba też dodać, że nowa ustawa o rehabilitacji nie zmieniła w żadnym zakresie ustawy o kosztach. Niezmieniony pozostał przepis art. 44, dopuszczający w zakresie kosztów sądowych stosowanie tylko takich przepisów zawartych w innych aktach prawnych, które wprost odnoszą

się do tych kosztów. Przepis art. 31 ust. 1 pkt 2 omawianej ustawy, jak wyżej stwierdzono, wprost i wyraźnie do kosztów sądowych się nie odnosi. Zwolnienie od opłat, o jakich mowa w tym przepisie, nie obejmuje więc opłat sądowych.

Wątpliwość zgłoszona przez Sąd Okręgowy dotyczy też kwestii, czy art. 31 ust. 1 pkt 2 ustawy o rehabilitacji obejmuje opłaty za ogłoszenie w Monitorze Sądowym i Gospodarczym, skoro opłata takie nie należą do opłat sądowych. Zdaniem Sądu, należy je zaliczyć do kategorii opłat należnych innym osobom (art. 4 pkt 3 u.k.s.c.).

Jak wynika z art. 2 u.k.s.c., koszty sądowe obejmują opłaty sądowe i zwrot wydatków. Opłat sądowych dotyczy dział II ustawy o kosztach sądowych. Opłaty te obejmują wpis i opłaty kancelaryjne, trafnie zatem Sąd Okręgowy uznał, że opłata za ogłoszenie w Monitorze Sądowym i Gospodarczym do kategorii opłat sądowych nie należy. Nie jest to jednak również wydatek należny innym osobom i instytucjom, o jakim mowa w art. 4 pkt 3 u.k.s.c., w przepisie tym chodzi bowiem o takie opłaty, które przysługują osobom lub instytucjom uczestniczącym w postępowaniu i podejmującym w nim określone czynności wynikające z ustawy bądź z obowiązku nałożonego przez sąd (np. opłata należna bankom za udzielenie sądowi informacji dotyczącej wkładów oszczędnościowych osób fizycznych). Jak wynika z art. 4 pkt 6 u.k.s.c., do wydatków zalicza się natomiast koszty ogłoszeń. Ustawa nie precyzuje, o jakie ogłoszenia chodzi, należy zatem przyjąć, że pojęcie to obejmuje wszelkie ogłoszenia, jakie mogą (bądź muszą) być dokonywane w toku postępowania cywilnego. Do takich ogłoszeń należy ogłoszenie w Monitorze Sądowym i Gospodarczym, dokonywane na podstawie art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym, zgodnie zaś z art. 19 ust. 2 zdanie drugie tej ustawy, obowiązek uiszczenia opłaty za ogłoszenie w Monitorze powstaje z chwilą wszczęcia postępowania o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego, jeśli dokonywany wpis podlega ogłoszeniu. Opłata za ogłoszenie zatem stanowi w postępowaniu rejestrowym wydatek, o jakim mowa w art. 4 pkt 6 u.k.s.c. Tym samym nie należy do opłat, których dotyczy art. 31 ust. 1 pkt 2 ustawy o rehabilitacji.

Powyższe rozważania uzasadniają wniosek, że zwolnienie od opłat, o których mowa w art. 31 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, nie obejmuje opłat sądowych ani ponoszonej w postępowaniu rejestrowym opłaty za

zamieszczenie ogłoszenia w Monitorze Sądowym i Gospodarczym, o czym orzeczono, jak w uchwale (art. 390 k.p.c.).